

Горох Олексій Петрович,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального та
кримінального процесуального права
Національного університету “Києво-Могилянська академія”,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-9050-4581

“НАРКОТИЧНІ” КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ПРОЄКТОМ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У статті проілюстровано авторське бачення законодавчої моделі положень про “наркотичні” правопорушення за проектом нового Кримінального кодексу України. Розглянуто міркування, якими керувалася робоча група з питань розробки нового кримінального законодавства, формулюючи нові законодавчі положення. Обґрунтовано зміну назви інституту “наркотичних” кримінальних правопорушень. Наведено аргументи щодо визначення предметом аналізованих кримінальних правопорушень. Доведено доцільність змін законодавчої конструкції основних складів кримінальних правопорушень.

Ключові слова: незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин; “наркотичні” кримінальні правопорушення; інститут “наркотичних” кримінальних правопорушень; проєкт нового Кримінального кодексу України.

В Україні зловживання наркотичними засобами і психотропними речовинами має характер епідемії, що призводить до заповдіння шкоди здоров'ю людини, негативного впливу на соціальну сферу, а також становить загрозу національній безпеці держави [1]. З метою протидії незаконному розповсюдженню наркотичних засобів і психотропних речовин (далі – наркотики) в нашій державі приведено у відповідність з міжнародними документами національне законодавство; встановлено особливий правовий режим обігу наркотичних засобів; запроваджено адміністративну та кримінальну відповідальність. Проте відсутніх результатів у скороченні незаконного обігу наркотиків наразі не відчувається. Певною мірою це зумовлено недосконалістю положень Кримінального кодексу України (далі – чинний КК) про “наркотичні” правопорушення.

Починаючи з 2019 року, робоча група з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України (далі – робоча група) здійснює підготовку проєкту нового Кримінального кодексу України [2]. Розробку положень про “наркотичні” кримінальні правопорушення в проєкті нового Кримінального кодексу України (далі – проєкт нового КК) робоча група доручила автору цієї публікації. Під час розробки цих положень було враховано зокрема положення Конституції України, позитивні міжнародні зобов'язання

нашої держави, прогресивні положення зарубіжних кримінальних кодексів, апробовані правозастосовною практикою положення національного законодавства, нагальні проблеми судової практики, розроблені доктриною наукові концепти. Автор висловлює щире вдячність професору А.А. Музиці, який брав безпосередню участь у підготовці напрацьованих модельних положень.

Мета цієї публікації вбачається у презентації для подальшого обговорення юристами науково обґрунтованої законодавчої моделі положень про “наркотичні” правопорушення за проєктом нового Кримінального кодексу України (Розділ 6.2. Особливої частини проєкту нового КК).

Ознайомлення з Розділом 6.2 Особливої частини проєкту нового КК дозволить читачу зробити висновок про те, що зміни в правовому регулюванні інституту “наркотичних” кримінальних правопорушень пов’язані з назвою аналізованого правового інституту; предметом кримінальних правопорушень; законодавчою конструкцією основних складів кримінальних правопорушень; обставинами, що підвищують ступінь тяжкості основних складів кримінальних правопорушень. Прокоментуємо запропоновані нами зміни в кримінально-правовому регулюванні.

1. Назва правового інституту. Назва розділу в законодавчому документі має ідентифікувати правовий інститут серед інших правових інститутів. Згідно з розробленими правилами нормотворчої техніки назва закону має дві функції: сприяти віднаходженню закону та інформувати читача про загальний зміст закону [3, с. 18]. При цьому заголовки структурних частин закону, виконуючи описову та інформативну функцію, мають бути лаконічними і чітко сформульованими [4] й відповідати змісту нормативно-правових приписів, які містяться в них [5, с. 6; 6, с. 66].

На відміну від чинного КК структурні елементи проєкту нового КК робочою групою об’єднані насамперед в “Книги”, які об’єднують певні “Розділи”. Беручи до уваги запропоноване робочою групою визначення об’єкта складу кримінального правопорушення як соціальних цінностей, яким заподіюється шкода кримінальним правопорушенням (ч. 1 статті 2.2.1. проєкту нового КК), у проєкті нового КК виокремлено вісім книг Особливої частини. “Наркотичні” правопорушення розміщені в книзі шостій “Злочини та проступки проти публічного здоров’я та безпеки довкілля”. У такий спосіб робочою групою наголошується на цінностях, яким завдається шкода у разі вчинення аналізованих правопорушень. При формуванні назви Розділу 6.2. Особливої частини проєкту нового КК, робоча група взяла до уваги сталу думку щодо родового об’єкта “наркотичних” кримінальних правопорушень (здоров’я населення), сформовану в українській кримінально-правовій науці [7, с. 368]. Об’єктом аналізованих правопорушень визначено здоров’я людей (населення), на яке небезпечно впливають наркотики. Об’єднуючою ознакою аналізованих правопорушень у групі посягань на здоров’я населення стала їх здатність завдавати однорідну шкоду (чи створювати небезпеку заподіяння такої шкоди) у вигляді поширення наркоманії та токсикоманії серед невизначеного кола осіб через незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [8, с. 1963]. Враховуючи визначений об’єкт кримінальних правопорушень, сформульовано і назву Розділу 6.2. Особливої частини проєкту нового

КК. Ця назва, на нашу думку, є лаконічною, чітко сформульованою, узагальнено відповідає змісту нормативно-правових приписів, які містяться в цій структурній частині кодексу, ідентифікуючи її, що сприяє віднаходженню аналізованого розділу як у структурі Книги шостої, так і структурі Особливої частини проєкту нового КК.

2. Предмет кримінальних правопорушень. У назві Розділу 6.2. Особливої частини проєкту нового КК узагальнено відображено лише два предмети кримінальних правопорушень – наркотичні засоби та психотропні речовини (як квінтесенція незаконного обігу аналізованих речовин). Однак предмет “наркотичних” кримінальних правопорушень, закріплений у проєкті нового КК, значно ширший. Предмет цих правопорушень визначено з урахуванням відомих Конвенції ООН – 1961 [9], 1971 [10], 1988 рр. [11], а також національного законодавства [12, 13] щодо протидії незаконному розповсюдженню наркотичних засобів і психотропних речовин.

В узагальненому вигляді предмет кримінальних правопорушень у Розділах 6.2. Особливої частини проєкту нового КК становлять: 1) наркотичні засоби (статті 6.2.4, 6.2.5, 6.2.8, 6.2.9, 6.2.12, 6.2.13, 6.2.14); 2) психотропні речовини (статті 6.2.4, 6.2.5, 6.2.8, 6.2.9, 6.2.12, 6.2.13, 6.2.14); 3) аналоги наркотичних засобів та психотропних речовин (статті 6.2.4, 6.2.5, 6.2.8, 6.2.9, 6.2.12, 6.2.14); 4) рослини чи гриби, що містять наркотичні засоби або психотропні речовини (статті 6.2.6, 6.2.7, 6.2.8, 6.2.9, 6.2.15), а також прекурсори (стаття 6.2.7, 6.2.17); 5) прекурсори (статті 6.2.8, 6.2.9, 6.2.10, 6.2.13, 6.2.16); 6) обладнання, призначене для виробництва чи виготовлення наркотичного засобу або психотропної речовини (статті 6.2.8, 6.2.10, 6.2.13, 6.2.16); 7) одурманюючі засоби (статті 6.2.12); 7) допінг (стаття 6.2.12).

Як видно з наведеного вище переліку, вже не є предметом кримінальних правопорушень, передбачених розділом 6.2. Особливої частини проєкту нового КК: 1) кошти, здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів (стаття 306 чинного КК); 2) підроблений документ на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (стаття 318 чинного КК); 3) рецепт на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (стаття 319 чинного КК). Однак це зовсім не означає, що робоча група відмовилася від криміналізації незаконних дій із зазначеними предметами. На нашу думку, дії з цими предметами (з урахуванням основного безпосереднього об’єкта правопорушення) мають бути закріплені в приписах інших розділів Особливої частини проєкту КК (про це буде зазначено нижче).

Слід зазначити, що у членів робочої групи певну дискусію викликало питання про збереження в проєкті нового КК криміналізації дій з *аналогами* наркотичних засобів та психотропних речовин (далі – аналоги). Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені до обігу на території України речовини синтетичні чи природні, не включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють (ст. 1 Закону України “Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори”) [12].

Питання віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин регламентується наказом МОЗ України “Про деякі питання віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин” від 03 квітня 2019 р. № 715 [14]. Цим наказом хоча і передбачено ведення на вебсайті Державної установи “Центр психічного здоров’я і моніторингу наркотиків та алкоголю Міністерства охорони здоров’я України” Переліку аналогів у електронному вигляді, однак станом на 1 липня 2022 р. ця інформація на вебсайті цієї установи наразі відсутня.

Невизначеність у формуванні переліку аналогів, безумовно, значно ускладнює як законну діяльність суб’єктів господарювання, так і протидію їх незаконному обігу. В аналізованому аспекті розглядається проблема забезпечення правової визначеності у питанні встановлення кримінально-правових заборон за діяння з аналогами. У зв’язку з цим робочою групою обговорювалося, зокрема, питання про виключення аналогів із предмета аналізованих правопорушень. Проте під час обговорення цього питання ми усвідомили помилковість такого рішення.

Відомо, що виробники наркотиків, з метою уникнення кримінальної відповідальності за свої протиправні дії та поширення в обігу формально легальних шкідливих речовин, постійно працюють над зміною хімічної структури певних засобів та речовин. Внаслідок цього відповідні речовини (аналоги), зберігаючи подібну до наркотичних засобів і психотропних речовин психоактивну дію, однак, маючи іншу хімічну структуру, лишаються поза межами включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Законодавча процедура включення нововиявленої речовини до Переліку аналогів є складною і затратною в часі. І поки державні органи законодавчо відреагують на появу в обігу певного аналогу, виробники наркотиків уже випустять на ринок нову небезпечну речовину. Враховуючи зазначені аргументи, робоча група дійшла висновку про збереження в проєкті нового КК кримінальної відповідальності за протиправні діяння з *аналогами*.

Національне законодавство визначає поняття абсолютної більшості предметів аналізованих кримінальних правопорушень. Однак поняття окремих із цих предметів є дотепер невизначеним. До таких невизначених понять належить зокрема поняття “одурманючі засоби”.

У юридичній літературі поняття одурманюючих засобів визначається здебільшого через наслідок, який настає в результаті їх немедичного вживання (захворювання на токсикоманію) [15, с. 75] або через перелік таких засобів (отруйні лікарські засоби, сильнодіючі лікарські засоби, а також деякі прекурсори) [8, с. 1007]. Водночас, як слушно зазначає С. Лосич, такі визначення не відображають усіх ознак цього поняття. Проте з визначенням поняття “одурманючі засоби”, сформульованим цим ученим, нам також складно погодитися, оскільки воно, на нашу думку, є занадто об’ємним та складним для правозастосування [16, с. 133–134].

На думку автора цієї публікації (скорегованою робочою групою), одурманюючим засобом є синтетична речовина, препарат, засіб (що не є наркотичним засобом або психотропною речовиною) лікарського, промислового, побутового чи іншого призначення, що вживається особою з метою одурманення та може

призвести до захворювання на токсикоманію. Це поняття (для цілей КК) запропоновано закріпити у статті 6.2.1 проєкту нового КК “Значення термінів, ужитих у цьому Розділі”.

3. Законодавча конструкція основних складів кримінальних правопорушень. Чинний Кримінальний кодекс України є безсумнівним лідером за кількістю статей, що встановлюють відповідальність за “наркотичні” правопорушення. Наразі в ньому передбачено шістнадцять (!) таких статей. Уніфікувати відповідальність за “наркотичні” кримінальні правопорушення в Розділі 6.2 проєкту нового КК робоча група вирішила шляхом: конструювання по-новому складів “наркотичних” злочинів та проступків (з урахуванням предмета кримінального правопорушення та мети їх учинення); об’єднання в межах одного складу злочину однакових за ступенем тяжкості протиправних дій; трансформування в обставини, що підвищують ступінь тяжкості нових основних складів кримінальних правопорушень, розміщених в інших Розділах проєкту КК, дій із відповідними предметами кримінальних правопорушень.

Які ж дії в аналізованій сфері робоча група вважає доцільним визнати кримінальними правопорушеннями? На нашу думку, в проєкті нового КК (ураховуючи міжнародні зобов’язання та національний законодавчий досвід) заслуговують на криміналізацію: 1) незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (статті 6.2.4, 6.2.5, 6.2.14); 2) незаконний обіг рослин або грибів, що містять наркотичні засоби чи психотропні речовини (статті 6.2.6, 6.2.7, 6.2.15); 3) незаконний обіг прекурсорів або обладнання, призначених для виробництва чи виготовлення наркотичного засобу, психотропної речовини або їх аналогів (стаття 6.2.10, 6.2.16); 4) незаконний обіг рослин чи грибів, що містять прекурсор (стаття 6.2.17); 5) незаконна передача наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, рослин чи грибів, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини або прекурсори (статті 6.2.9); 6) сприяння незаконному виробництву або виготовленню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів чи обладнання, призначених для виробництва або виготовлення наркотичного засобу, психотропної речовини, їх аналогу (стаття 6.2.10); 7) заволодіння наркотичним засобом, психотропною речовиною, їх аналогом, рослиною чи грибом, що містить наркотичний засіб або психотропну речовину, прекурсором чи обладнанням, призначеним для виробництва чи виготовлення наркотичного засобу, психотропної речовини або їх аналогу (стаття 6.2.8); 8) сприяння немедичному вживанню наркотичного засобу, психотропної речовини або їх аналогів чи одурманюючого засобу (стаття 6.2.11); 9) спонукання до немедичного вживання наркотичного засобу, психотропної речовини, їх аналогів, одурманюючого засобу чи допінгу (стаття 6.2.12); 10) порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів або обладнання, призначеного для виробництва, виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин (стаття 6.2.13).

Варто наголосити, що конструюючи склади “наркотичних” кримінальних правопорушень, робоча група врахувала пропозиції автора цієї статті взяти до уваги предмет кримінального правопорушення та мету його вчинення. Логіка таких пропозицій проста. Очевидно, що характер дій з предметами, що можуть становити: готовий до немедичного вживання засіб чи речовину, сировину для їх

виробництва чи виготовлення або складові процесу їх виробництва чи виготовлення, є різним. Ураховуючи ці відмінності, відповідальність за незаконні дії з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами (статті 6.2.4, 6.2.5, 6.2.14), рослинами або грибами, що містять наркотичні засоби чи психотропні речовини (статті 6.2.6, 6.2.7, 6.2.15), а також прекурсори (стаття 6.2.17), прекурсорами або обладнанням, призначеним для виробництва чи виготовлення наркотичного засобу, психотропної речовини або їх аналогів (стаття 6.2.16) робочою групою регламентована в окремих статтях Розділу 6.2 проєкту нового КК.

Ознайомившись зі змістом цих статей неважко побачити, що диференціація відповідальності за незаконні дії з зазначеними вище предметами здійснена з урахуванням мети вчинення протиправних дій та розміром предмета правопорушення. Наприклад, у статті 6.2.4 проєкту нового КК передбачено відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів *з метою передавання* (3 ступінь тяжкості злочину, що карається штрафом у розмірі від 1000 до 2000 розрахункових одиниць або ув'язненням на строк від 3 до 4 років), а в статті 6.2.5 – за незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів *у значних розмірах без мети передавання* (1 ступінь тяжкості злочину, що карається штрафом у розмірі від 100 до 500 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від 3 місяців до 2 років). Проте у разі вчинення особою дій щодо незаконного обігу цих засобів чи речовин *у невеликих розмірах без мети передавання* – це діяння є проступком (стаття 6.2.14). Аналогічний підхід нами застосовано і при конструюванні положень про незаконний обіг рослин чи грибів, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини (статті 6.2.6, 6.2.7, 6.2.15 проєкту нового КК).

Під час визначення дій, що утворюють незаконний обіг відповідних предметів (статті 6.2.4, 6.2.5, 6.2.6, 6.2.7, 6.2.14, 6.2.15, 6.2.16, 6.2.17), ми врахували положення ст. 1 Закону України “Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори”, де роз'яснено поняття “обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів”. Варто наголосити, що поняття незаконного обігу тепер охоплює, окрім уже відомих (виробництво, виготовлення, придбання, зберігання), два нових різновиди таких дій – “переміщення” та “переміщення через митний кордон”.

Значення цих термінів роз'яснено в пунктах 44 та 45 відповідно статті 1.3.1. “Значення термінів Кримінального кодексу”. Так, під *переміщенням* нами запропоновано розуміти дію, результатом якої є зміна місця перебування людини чи будь-якого предмета (в аналізованому випадку – наркотиків) у просторі з використанням транспорту або без такого, зокрема перевезення, перенесення, пересилання. Зазначимо, що запропонована нами редакція терміна “переміщення” розв'язує, зокрема, проблему правової оцінки “перенесення” наркотиків у межах певної територіальної одиниці без використання транспорту. Відповідно до усталеної судової практики, такі дії кваліфікуються як “зберігання” наркотиків [17, с. 539], що, насправді, не відповідає змісту цих дій.

Своєю чергою, *переміщення через митний кордон України* – експорт, імпорт чи транзит територією України певного предмета (в аналізованому випадку – наркотиків) із його переміщенням через митний кордон України або спробою

такого переміщення, незалежно від його способу (зокрема, при особі, яка переміщує, використовуючи транспортний засіб чи поштовий зв'язок). Звертаємо увагу на те, що зроблений нами акцент на процесі – “переміщення через митний кордон України”, а не на результаті – “переміщення через митний кордон України”, не є випадковим.

За сьогоднішньої редакції статті 305 чинного КК увезення предметів контрабанди на територію України завжди утворює закінчений злочин. Адже митний контроль при ввезенні товарів на територію України здійснюється після перетинання товарів митного кордону України. Однак у випадках вивезення предметів контрабанди за межі України митний контроль здійснюється до перетинання митного кордону України. І у випадку виявлення предметів контрабанди під час митного контролю це, як правило, оцінюється не як закінчений злочин, а замах на нього (формула кваліфікації контрабанди наркотиків буде містити посилання на ст. 15 чинного КК). Звідси – наявні всі законні підстави для призначення винуватому, який виконав усі дії, які вважав за потрібне, для контрабандного переміщення предмета, більш м'якого покарання (ст. 68 чинного КК) [18, с. 144]. Аби уникнути подібної (так би мовити, заздалегідь вимушеної) кваліфікації контрабанди, враховуючи передусім високий ступінь її суспільної небезпеки, ми запропонували акцентувати в проєкті нового КК на тому, що моментом закінчення вчинення контрабанди визнається як переміщення предмета, так і спроба такого переміщення.

Незаконне передавання іншій особі наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, рослин чи грибів, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини або прекурсори, як найнебезпечнішу форму протиправної поведінки у цій сфері, ми виокремили в самостійну структурну одиницю – статтю 6.2.9. Розділу 6.2. проєкту нового КК. Під *передаванням* ми пропонуємо розуміти форму платного (збут) чи безплатного відчуження речі (в аналізованому випадку – наркотиків): її продаж, обмін, розмін, дарування, використання як засобу платежу, передача в борг чи в рахунок покриття боргу, передача для тимчасового зберігання чи для використання, програш в азартній грі тощо (пункт 43 статті 1.3.1 Загальної частини проєкту КК). Відповідно діяння особи, яка, наприклад, наркотичний засіб виготовила, зберігала, перемістила з метою передавання, а потім передала цей засіб іншій особі, завжди будуть утворювати сукупність злочинів (пункти 2, 4, 5 ст. 6.2.4; ст. 6.2.9 проєкту нового КК).

Ураховуючи те, що сировинною базою для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів можуть бути не лише рослини снотворного маку чи конопель, а й інші рослини (зокрема, кокаїновий кущ, ефедр) чи гриби, робоча група сприйняла аргументи автора цієї статті визнати кримінально караним *незаконний обіг будь-яких рослин чи грибів, що містять наркотичний засіб, психотропну речовину, прекурсори*. Слід зазначити, що на недосконалість національного законодавства в аналізованому аспекті вже давно зверталася увага юристами [19, с. 365–366]. Йдеться, зокрема, про криміналізацію незаконних дій з грибами, які містять галюциногенні речовини: алкалоїди псилоцибін (ПСБ) і псилоцин (ПС), дія яких на центральну нервову систему людини подібна до дії ЛСД (діетиламід лізергінової кислоти), що викликає психомиметичні симптоми. В Україні

вельми розповсюджений вид грибів *Psilocybe semilanceata* [20]. Крім того, з розвитком виробничих технологій раніше екзотичні для України рослини та гриби тепер безпроблемно вирощуються наркодільками у тепличних умовах [21]. Законодавець, вважаємо, має реагувати на ці обставини.

Також видається доцільним чітко визначити в законодавстві відповідальність не лише за посів та вирощування наркотиковмісних рослин (стаття 310 КК 2001 р.), а й за їх придбання, зберігання, переміщення або переміщування через митний кордон України як з метою їх передавання (стаття 6.2.6. проєкту нового КК), так і без такої мети у значних розмірах (стаття 6.2.7. проєкту нового КК) чи у невеликих розмірах (стаття 6.2.15. проєкту нового КК), а також заволодіння ними (стаття 6.2.8. проєкту нового КК).

Якою ж має бути законодавча політика щодо немедичного вживання наркотиків? *Немедичне вживання наркотичного або одурманюючого засобу, психотропної речовини* – вживання наркотичного засобу чи психотропної речовини без призначення лікаря або одурманюючого засобу всупереч його цільовому призначенню (п. 2. ч. 1 ст. 6.2.1. проєкту КК). Немедичне вживання наркотиків хоча і не заборонено у багатьох країнах світу, однак зазначена ситуація потребує певних уточнень і роз'яснень. Жодна з трьох конвенцій про боротьбу з незаконним обігом наркотиків (1961, 1971 і 1988 рр.) не орієнтують на встановлення в національному законодавстві відповідальності *за вживання* наркотичних засобів або психотропних речовин.

Чинне кримінальне законодавство України, не встановлюючи відповідальність за одноосібне вживання наркотиків, що позбавлене публічного характеру, водночас передбачає відповідальність за публічне або вчинене групою осіб незаконне вживання наркотичних засобів у місцях масового перебування громадян (ст. 316 КК України 2001 р.). Слід зазначити, що схожий законодавчий підхід реалізовано в законодавстві багатьох держав, у яких декриміналізовано володіння канабісом для власного вживання, однак визнано злочином вживання цього наркотичного засобу у публічному місці (зокрема, Бельгії, Великобританії, Люксембургу).

На думку окремих учених (зокрема А.А. Музики), аналізований законодавчий підхід нехтує правами людини та є, по суті, прихованим варіантом кримінальної відповідальності за немедичне вживання наркотичних засобів. Однак автор цієї статті переконаний, що зазначена кримінально-правова заборона покликана охороняти громадський порядок і стримувати рекламування немедичного вживання наркотиків. Усвідомлення цих обставин відіграло вирішальну роль під час формулювання у проєкті нового КК України положень статті 6.2.12, в якій встановлено відповідальність за спонукання до немедичного вживання наркотиків у формі їх вживання у публічному місці (пункт 5 цієї статті).

Які однакові за ступенем тяжкості протиправні дії пропонується об'єднати в межах одного складу злочину? Штучне роз'єднання законодавцем у чинному КК однакових за своїм змістом та ступенем тяжкості дій з наркотиками видається не обґрунтованим і не відповідає правилам юридичної техніки. На нашу думку, такі діяння, як *схиляння* до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (стаття 315 КК 2001 р.), чи одурманюючих засобів (стаття 324 КК 2001 р.), *спонукання* до вживання допінгу (стаття 323 КК 2001 р.), *публічне*

вживання наркотичного засобу (стаття 316 КК), мають спільне родове поняття “спонукання”. Академічний тлумачний словник української мови визначає цей термін як “викликати у кого-небудь бажання робити що-небудь; змушувати, схилити, заохочувати до якоїсь дії, певного вчинку” [22, с. 572]. На думку членів робочої групи, такі діяння мають порівняно однакову ступінь тяжкості. Ураховуючи зазначене, робоча група підтримала пропозицію автора об’єднати в проєкті нового КК ці протиправні дії в межах одного складу злочину – “спонукання до немедичного вживання наркотичного засобу, психотропної речовини, їх аналогів, одурманюючого засобу чи допінгу” (стаття 6.2.12 проєкту нового КК). Під спонуканням до немедичного вживання таких засобів, речовин чи допінгу ми пропонуємо вважати вже усталені в практиці діяння: 1) схилення іншої особи до вживання такого засобу, речовини чи допінгу; 2) незаконне введення такого засобу, речовини чи допінгу в організм іншої особи проти її волі або 3) у публічному місці вживання такого засобу, речовини чи допінгу. Як спонукання ми пропонуємо оцінювати також і нові (раніше не криміналізовані) діяння, які внаслідок їх поширення потребують, вважаємо, нагальної криміналізації: 1) незаконне рекламування наркотичного засобу, психотропної речовини, їх аналогів, одурманюючого засобу чи допінгу; 2) поширення інформації про місце придбання такого засобу, речовини чи допінгу (зокрема в каналах соціальних мереж або програм).

Зазначимо, що використання соціальних мереж для популяризації немедичного вживання наркотиків викликає неабияку стурбованість Міжнародного комітету по контролю за наркотиками [23, с. 67–69]. Криміналізація рекламування та поширення інформації про місце придбання наркотиків загалом відповідає положенням Конвенцій ООН про психотропні речовини 1971 р. (пункт 2 статті 10) та про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. (підпункт “iii” пункту “С” статті 3). Такі дії визнаються злочинними в кримінальному законодавстві Іспанії, Німеччини, Франції тощо. Вже зроблені кроки в напрямі криміналізації реклами або пропаганди наркотиків й українськими парламентарями в чинному КК [24]. Отже, аналізовані пропозиції робочої групи видаються обґрунтованими.

А яких діянь торкнеться трансформація в обставини, що підвищують ступінь тяжкості нових основних складів кримінальних правопорушень, розміщених в інших Розділах проєкту КК? Робоча група не погоджується з рішенням законодавця щодо визначення основного безпосереднього об’єкта окремих правопорушень у чинному КК. Ми вважаємо, що дії з підробленим документом на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (ст. 318 КК чинного КК) та рецептом на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 319 чинного КК) спрямовані проти достовірності інформації, що містяться на матеріальних носіях (Розділ 5.8. проєкту нового КК). З урахуванням цього робоча група пропонує в перспективі оцінювати такі дії, як фальсифікацію офіційного документа, його видання, передавання чи використання (ст. 5.8.4. проєкту нового КК), а також використання завідомо сфальсифікованого або чужого документа (стаття 5.8.14. проєкту КК). При цьому ознакою складу злочину, яка підвищує тяжкість цих злочинів на один ступінь, є вчинення злочину щодо документа на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або інших

предметів, обіг яких відповідно до цього Кодексу є кримінальним правопорушенням (п. 5 статті 5.8.3. проєкту нового КК).

Щодо правової регламентації дій з коштами, здобутими від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів (ст. 306 чинного КК). Ми переконані, що цей злочин посягає, насамперед, на фінанси (Розділ 7.3. Злочини та проступки проти фінансів), а не на здоров'я населення. До того ж видається нелогічним закріплювати в чинному законодавстві відповідальність за схожі діяння з окремими предметами лише в статті 209 та 306 чинного КК. За такої логіки законодавець мав би виділити в окремі статті чинного КК і такі, наприклад, склади злочинів, як використання коштів, здобутих від *тероризму*; використання коштів, здобутих від *незаконного обігу зброї*; використання коштів, здобутих від *торгівлі людьми*.

Ми усвідомлюємо, що мета використання майна, одержаного злочинним шляхом, у легальних секторах економіки та для продовження злочинної діяльності, є дещо різною. Тому ми пропонуємо закріпити відповідальність за такі діяння в окремих статтях проєкту нового КК – статті 7.3.13. “Легалізація (відмивання майна), одержаного злочинним шляхом” та статті 7.3.14 “Використання майна, одержаного злочинним шляхом”. При цьому в останній статті йдеться про майно, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання шляхом учинення предикатного злочину будь-якого виду (а не лише “наркотичного”).

Ознаки складу злочину, які підвищують тяжкість проаналізованих “наркотичних” кримінальних правопорушень, передбачені в статтях 6.2.2, 6.2.3. проєкту нового КК і особливого наукового коментування, на нашу думку, не потребують.

Слід зазначити, що в розділі 6.2 (як і в інших розділах) Особливої частини проєкту нового КК не закріплено заохочувальних норм. Однак це зовсім не означає, що робоча група відмовилася від інституту заохочення позитивної посткримінальної поведінки. Річ у тому, що робоча група ухвалила рішення трансформувати інститут звільнення від кримінальної відповідальності (як загальні, так і спеціальні його норми) в інститут звільнення від покарання [25, с. 6–7]. Підстави, з яких особі, яка вчинила “наркотичні” кримінальні правопорушення, передбачені статтями 6.2.4, 6.2.5, 6.2.6, 6.2.7, 6.2.14, 6.2.15, 6.2.16, 6.2.17 проєкту нового КК (за винятком збуту чи іншого передавання предмета), може бути не призначено покарання, встановлене в ч. 5 ст. 3.4.2. проєкту нового КК “Непризначення покарання у зв’язку з позитивною поведінкою особи після вчинення кримінального правопорушення”. Такими підставами є: 1) щире каяття особи; 2) добровільне повідомлення особою прокурору чи органу правопорядку всієї відомої інформації про вчинення кримінального правопорушення, сприяння його розкриттю та 3) добровільна видача прокурору чи органу правопорядку предмета, щодо якого вона здійснювала відповідне діяння, та вказала джерело його набуття.

Насамкінець зазначимо, що робота над положеннями про “наркотичні” кримінальні правопорушення в проєкті нового КК постійно триває. Члени робочої групи відкриті до обґрунтованої критики розроблених положень, їх подальшого обговорення та вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року № 735-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80/print> (дата звернення: 09.04.2021).
2. Проект нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 10.06.2022).
3. *Бержерон Р. К.* Правила нормопроекування. Київ, 1999. 101 с.
4. О нормативных правовых актах: Закон Республики Беларусь от 10 января 2000 г. № 361-3. URL: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=h10000361> (дата звернення: 10.06.2022).
5. *Дзейко Ж. О.* Стаття, глава, розділ закону як елемент його структури. *Європейські перспективи*. 2014. № 1. С. 5–10.
6. *Тростюк З. А.* Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ: Атіка, 2003. 144 с.
7. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та допов. Київ: ВД Дакор, 2018. 1360 с.
9. Единая конвенция о наркотических средствах 1961 года с поправками, внесенными в нее в соответствии с Протоколом 1972 года о поправках к Единой конвенции о наркотических средствах 1961 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_177#Text (дата звернення: 10.03.2021).
10. Конвенция о психотропных веществах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_176#Text (дата звернення: 10.03.2021).
11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 10.03.2021).
12. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори. Закон України від 15 лютого 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.03.2021).
13. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.03.2021).
14. Про деякі питання віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин: наказ МОЗ України від 03 квітня 2019 р. № 715. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0655-19#Text> (дата звернення: 10.03.2021).
15. *Фесенко Є.В.* Злочини проти здоров'я та системи заходів з його охорони: монографія. Київ: Атіка, 2004. 377 с.
16. *Лосич С.В.* Проблемні питання визначення предмета злочину, передбаченого ст. 324 КК України. *Право і суспільство*. № 1. Частина 2/2016. С. 131–135.
17. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4. Практика застосування Верховним Судом України положень Особливої частини Кримінального кодексу України / уклад. О.П. Горох; за заг. ред. А.А. Музики. К.: Центр учбової літератури, 2017. 915 с.
18. *Музика А.А., Горох О.П.* Покарання та його застосування за злочини проти здоров'я населення: монографія. Київ: ПАЛІВОДА А.В., 2012. 404 с.
19. *Робак В.А.* Предмет злочину, передбаченого ст. 310 Кримінального кодексу України. Держава і право: de lege praeterita, instante, futura: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Миколаїв, 27–28 листопада 2009 року. Миколаїв: Ліон, 2009. С. 365–366.
20. *Кіришенблат Я.Д., Гордієнко В.В.* “Магічні” гриби. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6900-magichni-gribi/> (дата звернення: 13.05.2022).
21. На Чернігівщині виявили теплицю з коноплею та галюциногенними грибами на мільйон гривень. URL: <https://www.unian.ua/incidents/10689153-na-chernigivshchini-viyavili-teplicyu-z-konopleyu-ta-galyucinogennimi-gribami-na-milyon-griven.html> (дата звернення: 13.05.2022).
22. Словник української мови: [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні; редкол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 9: ред. І.С. Назарова [та ін.]. 1978. 916 с.

© Horokh Oleksii, 2022

23. Доповідь Міжнародного комітету з контролю за наркотиками за 2021 рік. Вена, 2022. 192 с.

24. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації реклами або пропаганди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: проект Закону від 14.05.2021 № 5496. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71908 (дата звернення: 13.05.2022).

25. *Горюх О.П.* Звільнення від покарання за проектом нового Кримінального кодексу України. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2021. Т. 8. С. 3–15.

REFERENCES

1. Stratehiia derzhavnoi polityky shchodo narkotykyv na period do 2020 roku. "Strategy of the state policy on drugs for the period until 2020 (commended to the orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 28 September 2013 No.735-r)". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80/print> (Date of Application: 09.04.2021 [in Ukrainian]).

2. Proiekt novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. "Draft of a new Criminal Code of Ukraine". <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (Date of Application: 10.06.2022). [in Ukrainian].

3. *Bergeron R.K.* (1999). Pravyla normoproektuvannia. "Rules of normative design". Kyiv. 101 p. [in Ukrainian].

4. O normatyvnykh pravovykh aktakh. "Law of the Republic of Belarus 'On Normative Legal Acts' dated January 10, 2000 No. 361-3". <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=h10000361> (Date of Application: 10.06.2022) [in Belarus].

5. *Zheiko Zh.O.* (2014). Stattia, hlava, rozdil zakonu yak element yoho struktury. "Article, chapter, section of the law as an element of its structure". European perspectives. No. 1. P. 5–10 [in Ukrainian].

6. *Trostriuk Z.A.* (2003). Poniatiynyi aparat Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. "Conceptual apparatus of the Special part of the Criminal Code of Ukraine". Kyiv: Atika. 144 p. [in Ukrainian].

7. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia. "The Great Ukrainian Legal Encyclopedia": in 20 volumes. T. 17: Criminal Law / editorial board: V.Ya. Tatsii (head), V.I. Borisov and in.; National acad. rights. Sciences of Ukraine; In-t of State and Rights V.M. Koretsky NAS of Ukraine; National Legal un-t Yaroslav the Wise. Kharkiv: Pravo, 2017. 1064 p. [in Ukrainian].

8. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. "Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine" / ed. by. M.I. Melnyk, M.I. Khavroniuk. 10th species. Kyiv: VD Dakor, 2018. 1360 p. [in Ukrainian].

9. Edinaia konvientsiia o narkotycheskykh sredstvakh 1961 goda s popravkami, vniesennymi v nieie v sootvetstvii s Protokolom 1972 goda o popravkakh k Edinoi konvientsii o narkotichieskikh sriedstvakh 1961 goda. "Single Convention on Narcotic Drugs, 1961, as amended by the 1972 Protocol amending the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_177#Text (Date of Application: 10.03.2021) [in Russian].

10. Konvientsiia o psikhotropnykh vieshchiestvakh. "Convention on Psychotropic Substances". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_176#Text (Date of Application: 10.03.2021) [in Russian].

11. Konvientsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro borotbu proty nezakonnoho obihu narkotychnykh zasobiv i psykhotropnykh rehovyn. "Convention of the Organization of the United Nations on the fight against illegal drugs and psychotropic speeches". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (Date of Application: 10.03.2021) [in Ukrainian].

12. Pro narkotychni zasoby, psykhotropni rehovyny i prekursory. "About narcotic drugs, psychotropic speech and precursors. Law of Ukraine dated February 15, 1995". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text> (Date of Application: 10.03.2021) [in Ukrainian].

13. "List of narcotic drugs, psychotropic speeches and precursors". Approved by the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 6, 2000. No. 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text> (Date of Application: 10.03.2021) [in Ukrainian].

14. Pro deaki pytannia vidnesennia zasobiv i rehovyn do analohiv narkotychnykh zasobiv i psykhotropnykh rehovyn. "About acts of nutrition for the introduction of drugs and speeches to analogues of narcotic drugs and psychotropic speeches". Order of the Ministry of Health of Ukraine dated April 03, 2019 No. 715. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0655-19#Text> (Date of Application: 10.03.2021) [in Ukrainian].

15. *Fesenko Ye.V.* (2004). Zlochyny proty zdorovia ta systemy zakhodiv z yoho okhorony. "Crimes against the health of the population and the system of measures for its protection". Monograph. Kyiv: Atika. 377 p. [in Ukrainian].
16. *Losich S.V.* (2016). Problemni pytannia vyznachennia predmeta zlochynu, peredbachenoho. "324 CC of Ukraine". Law and Suspilstvo. No. 1. Part 2. P. 131-135 [in Ukrainian].
17. Pro sudovu praktyku v spravakh pro zlochyny u sferi obihu narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rehovyn, yikh analogiv abo prekursori. "Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine "On judicial practice in cases of crimes in the sphere of trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors" dated April 26, 2002 No. 4 / Practice of application by the Supreme Court of Ukraine of the provisions of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine [Article O.P. Gorokh]; In general ed. A.A. Muzyka. K.: "Center for Educational Literature", 2017. 915 p. [in Ukrainian].
18. *Muzuka A.A., Gorokh O.P.* (2012). Pokarannia ta yoho zastosuvannia za zlochyny proty zdorovia naseleennia. "Punishment and its application for crimes against public health: monograph". Kyiv: A.V. PALIVODA. 404 p. [in Ukrainian].
19. *Robak V.A.* (2009). Predmet zlochynu, peredbachenoho st. 310 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. "The subject of the crime provided for in Art. 310 of the Criminal Code of Ukraine". State and law: de lege praeterita, instante, futura: Materials of the International scientific and practical conference. Mykolaiv, November 27–28, 2009. Mykolaiv: Ilion. P. 365–366 [in Ukrainian].
20. *Kirshenblat Ya.D., Gordienko V.V.* "Mahichni" hryby. "Magic" mushrooms. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6900-magichni-gribi/> (Date of Application: 13.05.2022) [in Ukrainian].
21. Na Chernihivshchyni vyivavlyly teplytsiu z konopleiu ta haliutsynohennymy hrybamy na milion hryven. "A greenhouse with hemp and hallucinogenic mushrooms worth a million hryvnias was discovered in Chernihiv Oblast". URL: <https://www.unian.ua/incidents/10689153-na-chernigivshchini-viyavili-teplicyu-z-konopleyu-ta-galyucinogennimi-gribami-na-milyon-griven.html> (Date of Application: 13.05.2022) [in Ukrainian].
22. Slovnnyk ukrainskoi movy. "Dictionary of the Ukrainian language: [in 11 volumes]" / Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, Institute of Linguistics O.O. Potebny; editor: I.K. Bilodid (head) [etc.]. Kyiv: Nauk.opinion, 1970–1980. T. 9: ed. I.S. Nazarova [and others]. 1978. 916 c. [in Ukrainian].
23. Dopovid Mizhnarodnoho komitetu z kontroliu za narkotykamy za 2021 rik. "Report of the International Narcotics Control Committee for 2021". Vienna, 2022. 192 p. [in Ukrainian].
24. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo kryminalizatsii reklamy abo propahandy narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rehovyn, yikh analogiv abo prekursoriv. "Draft Law 'On Amendments to the Criminal Code of Ukraine Regarding the Criminalization of Advertising or Propaganda of Narcotic Drugs, Psychotropic Substances, Their Analogues or Precursors' No. 5496 dated May 14, 2021". URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71908 (Date of Application: 13.05.2022) [in Ukrainian].
25. *Gorokh O.P.* (2021). Zvinennia vid pokarannia za proiekto novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. "Release from punishment under the draft new Criminal Code of Ukraine". Scientific notes of NaUKMA. Legal sciences. Vol. 8. P. 3–15 [in Ukrainian].

UDC 343.57

Horokh Oleksii,
Doctor of Juridical Sciences, Docent, Associate Professor,
National University "Kyiv-Mohyla Academy"
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-9050-4581

"DRUG" CRIMINAL OFFENSES UNDER THE DRAFT OF THE NEW CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Scientific substantiation of the feasibility of reforming criminal legislation is of great importance. The purpose of the article – the presentation for further discussion

© Horokh Oleksii, 2022

by lawyers of a scientifically based legislative model of provisions on “narcotic” offenses under the draft of the new Criminal Code of Ukraine. To achieve the goal, using comparative, dialectical, systemic, hermeneutic and other scientific methods, the national legislation, doctrinal provisions were critically analyzed, and the formulated proposals under the draft of the new Criminal Code of Ukraine were highlighted.

Based on the results of the research, the main novelties of the reform of the legal institution of “narcotic” offenses in the draft of the new Criminal Code of Ukraine were substantiated. The considerations that guided the working group on the development of new criminal legislation, formulating new legislative provisions, are given.

Reasoned change of the name of the analyzed legal institution. Arguments are given regarding the “narcotic” offenses enshrined in the legislation. The concept of ‘intoxicant’ was formulated. The expediency of unifying responsibility for “narcotic” criminal offenses in various ways is argued. In particular, the vision of changes in the legislative construction of the main components of criminal offenses (taking into account the subject of the criminal offense and the purpose of their commission) is highlighted. The expediency of uniting illegal actions of the same degree of gravity within one new composition of the crime is substantiated. Arguments are presented in favor of the transformation of actions with the relevant subjects of criminal offenses into new main categories of criminal offenses placed in other Sections of the draft of the new Criminal Code.

Keywords: illegal trafficking of narcotic drugs and psychotropic substances; “narcotic” criminal offenses; institute of “narcotic” criminal offenses; the draft of the new Criminal Code of Ukraine.

Отримано 16.06.2022